

Для здійснення творчої або креативної діяльності студент має ознайомитися із законами творчості з метою розуміння того, які якості необхідно розвивати в собі на основі цих законів, а також постійно тренувати здібності у найрізноманітніших видах діяльності [6].

Таким чином, можемо дійти висновку, що необхідність різнобічного вивчення проблеми дослідження особливостей організації самостійної роботи є самоочевидною. Ефективна самостійна робота, як правило, стає самостійною творчою діяльністю і сприяє розвитку креативного мислення студента. Оскільки однією з основних цілей системи вищої освіти є розвиток інтелектуальних здібностей студента, взаємозв'язок креативності і творчих здібностей особистості з наявністю та розвитком її інтелектуальних здібностей видається особливо важливим. Поєднання цілей розвитку творчих та інтелектуальних здібностей уможливить ефективну підготовку майбутніх фахівців з притаманними їм відповідними якостями, що сприяють зростанню професіоналізму і досягненню найвищих результатів у сфері майбутньої зайнятості.

Література

1. Амлинский Л.З. Научные библиотеки информационного общества: организация и технология / Л.З. Амлинский. – СПб. : Профессия, 2008. – С. 84.
2. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, С.Л. Кандыбович. – Минск : Харвест, 2006. – С. 35.
3. Каджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Каджаспирова, А.Ю. Каджаспирова. – М. : ИКЦ МарТ ; Ростов н/Д : МарТ, 2005. – С. 147.
4. Любарт Т. Психология креативности : пер. с фр. / Т. Любарт, К. Миришу, С. Торджман, Ф. Зенасни. – М. : Когито-Центр, 2009.
5. Психология мышления / [под ред. Ю.Б. Гиппенрейтера, В.А. Спиридонова, М.В. Фаликмана, В.В. Петухова]. – [2-е изд., перераб и доп]. – М. : Астрель, 2008.
6. Сисоева С.О. Основы педагогической творчости : [підручник] / С.О. Сисоева. – К. : Міленіум, 2006.
7. Черчата Л.М. Позааудиторне читання як складова самостійної роботи студентів немовних спеціальностей / Л.М. Черчата // Аспекти дослідження іноземних мов і лінгвометодичні основи викладання : зб. статей / [за ред. В.К. Зернової]. – Полтава, 2007. – Вип. 3. – С. 134.

ШЕВЧЕНКО В.І.

НЕСТАНДАРТНІ ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Одним із найважливіших стратегічних завдань, що постають перед сучасною педагогічною освітою, є саморозвиток особистості майбутнього творчого, креативного вчителя, здатного не тільки реалізовувати вже існуючі педагогічні технології, але й виходити за межі загальновідомої педагогічної діяльності, підходити нестандартно до погляду на навчально-виховний процес, упроваджувати педагогічні інновації. Основною умовою такого розвитку є здатність самостійно працювати, яка має формуватися у майбутнього вчителя в процесі його професійної підготовки.

Музично-педагогічну діяльність ми характеризуємо як таку, що має свою особливу структуру, яка визначається специфікою музичної освіти, але підпорядковується загальним закономірностям теорії діяльності. Специфіка ж музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона вирішує педагогічні завдання засобами музичного мистецтва. Музично-педагогічна діяльність складається з педагогічної, хормейстерської, музикознавчої, музично-виконавської, дослідної роботи, що базується на вміннях самостійно узагальнювати та систематизувати отримані знання. У практиці професійної діяльності майбутній учитель музики повинен знати особливості української та зарубіжної музики, музичні форми, жанри, засоби музичної виразності, системи методів керування хором, основні напрями й перспективи розвитку музично-естетичного виховання дітей, оволодіти навичками просвітницької, менеджерської та науково-дослідної діяльності. Це вимагає подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу на музично-педагогічних факультетах з метою досягнення високої майстерності майбутніх учителів музики. У зв'язку з цим вагомим завданням вищої освіти має стати формування самостійності майбутніх учителів музики.

Над проблемою формування самостійності учителів музичних дисциплін працювали такі дослідники, як Л. Арчажникова, Л. Дмитрієва, О. Олексюк, В. Островський, Г. Падалка, Є. Печерська, О. Ростовський, М. Сидір, Н. Черноіваненко та інші. Проте це питання ще недостатньо досліджене в теоретичному та практичному аспектах.

Мета статті – розкрити сутність нестандартних практичних занять, особливості їх проведення на музично-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів, їх вплив на розвиток самостійності майбутніх учителів музики.

Спостереження за вчителями музики, які працюють, дають підґрунтя стверджувати, що підготовка вчителя до роботи в школі не завжди відповідає його готовності до музично-педагогічної діяльності. Вчитель може здобути певний запас знань, умінь та навичок, але при цьому не бути готовим до виконання своїх професійних обов'язків. Питання формування готовності до музично-педагогічної діяльності розроблені ще недостатньо. Тут спостерігається ряд суперечностей, зокрема: з одного боку, потреба суспільства, програма з музики для загальноосвітніх шкіл висуває перед учителем все нові завдання, з іншого – стан його підготовки на сьогодні ще не повністю відповідає можливостям реалізації цих завдань, що вимагає від учителя постійного підвищення кваліфікації.

Удосконалення підготовки вчителя музики може і повинно відбуватися за кількома напрямками:

- покращення якості його підготовки у стінах вищої школи;
- підвищення кваліфікації учителів, які працюють, на заочних відділеннях музично-педагогічних факультетів та в інститутах післядипломної освіти;
- підвищення майстерності вчителя за рахунок його постійної самоосвіти.

На останньому зупинимося більш широко. Здатність до самоосвіти формується в учителя ще з періоду його студентства. Це так звана “організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів”, яка є інтегративною комплексною системою педагогічного впливу на процеси САМО (самоактуалізації, самонавчання, самоконтролю, самооцінки, самоуправління й самоорганізації) [4, с. 279].

Ці якості формуються всією системою знань, що вдосконалюються, у процесі розвитку як виконавських, так і педагогічних якостей майбутнього вчителя музики. Синтез цієї дуальної підготовки – це складний багатогранний процес.

Робота вчителя музики вимагає знання багатьох методик: викладання нотної грамоти, постановки голосу, навчання гри на музичному інструменті тощо. “Повсякденна педагогічна практика ставить перед вчителем безліч завдань – передати знання учневі, тобто навчити свого предмету; управляти власною поведінкою на уроці і прогнозувати її, спостерігаючи й оцінюючи себе ніби з боку; вміти контролювати засвоєння знань учнями. Такий самоаналіз і самоконтроль дають можливість не тільки перевірити й оцінити свої професійні якості, але й допомагають зрозуміти, у якому напрямі треба працювати над собою. Водночас саме практична діяльність є тим найважливішим етапом, де в самостійній роботі вчителя реалізуються його педагогічні здібності і відбувається їх постійне вдосконалення. У практиці народжується майстерність педагога” [1, с. 18]

Виконавська майстерність у поєднанні з педагогічною допомагає вирішувати музично-виховне і музично-освітнє завдання, пов'язане з уроками музики. Виконавська діяльність дає змогу проводити різнобічну позакласну роботу з музично-естетичного виховання, сприяє вдосконаленню виконавських якостей вчителя і збагаченню його музичної культури. Виступаючи як виконавець, педагог навчає дітей розуміти і оцінювати музику, керує їхніми емоціями. А це дуже важливо, оскільки іноді музикою можна переконати більше, ніж авторитетними наказами. Але за умови, якщо виконавська майстерність вчителя буде бездоганною. Для цього його пріоритетним завданням має стати постійна самостійна робота над собою.

У процесі професійної підготовки учителів музики у вищій школі необхідно використовувати різноманітні форми і методи навчання. Найбільш корисними будуть творчі практичні завдання, які б за своїм змістом і формою були ідентичними до нестандартних уроків музики в школі. Іншими словами, майбутній учитель відчує себе учнем на творчому уроці і самостійно проаналізувавши власні враження, дійде висновку, що є корисного на такому уроці, а що треба змінити.

Якими можуть бути музичні творчі аудиторні та позааудиторні заняття, щоб вони були різноплановими, цікавими, корисними, професійно спрямованими та розвивали творчу самостійність студентів? Наведемо приклади деяких з них.

1. *Заняття “Вікторина”*. Прослухавши той чи інший твір, студенти визначають його назву, композитора. А хтось може продемонструвати й інші знання про цю музику: на яких інструментах вона виконується, у якій формі написана тощо (крокус-марш). Це заняття можна провести і з метою перевірки музичної ерудиції студентів. Скажімо, якщо вони, прослухавши музику, зможуть визначити назву народних танців чи пісень, то, отже, розуміють їх характерні особливості. Умови вікторини розробляються спільно всією групою. Групу поділяють на кілька команд: за рядами. Визначається кількість балів, одержаних за правильну відповідь, доповнення тощо. Згадані варіанти заняття-вікторини базуються на слуханні музики. Таке заняття можна застосувати і в процесі співу. Наприклад, яка команда знає більше пісень у ритмі вальсу (або пісень про Україну, наше місто). Тут оцінюється не тільки якість виконання, а й ерудиція: вміння назвати композитора, поета, відомості про історію написання творів тощо. Для занять та-

кого типу важливим є те, щоб студент вільно володів інструментом, оскільки він мусить грати пісні у зручному діапазоні. Це заняття іноді проводиться і за спеціально заготовленими запитаннями з метою закріплення теми, що вивчається. Тоді воно проходить як телевізійна гра “Що? Де? Коли?”

2. Заняття “Концерт”. Проводиться в кінці семестру, навчального року. Програма планується завчасно. Різновид цього заняття – концерт на замовлення: на прохання викладача та групи студент виконує різні твори. Можливе і спільне виконання. Значущість таких занять велика: це самопідготовка та вдосконалення виконавської майстерності студентів. Солісти, які беруть участь у концерті, вчать-ся поводити себе на сцені, не боятися публіки. Особливо цінним є те, що в процесі таких занять у студентів формується просвітницький інтерес, тобто бажання виконати музику і розповісти про неї своїм колегам. А цей інтерес може стати стимулом до подальшої музичної самоосвіти, розвитку мовлення, артистизму. Також слід пам’ятати про складні психологічні особливості деяких студентів, а подібні заняття при невеликій, “не чужій” аудиторії дають змогу зробити перші кроки до самоствердження. Для таких уроків призначають ведучого (конферансьє).

3. Заняття “Інтерв’ю”. Виникло на основі концерту, який доповнюється бесідою з виконавцями. У ролі інтерв’юєрів виступають студенти. Програму концерту на таких заняттях необхідно узгодити з відповідною музичною темою. Заняття-інтерв’ю корисні і для тих, хто ставить запитання, і для тих, відповідає, і для тих, хто слухає. Такі заняття сприяють розвиткові мовлення, мислення, вміння спілкуватися, вихованню культури поведінки та комунікабельності.

4. Заняття “Конкурс” базується на музично-виконавській діяльності студентів: співі, грі на музичних інструментах. Це може бути конкурс як виконавських колективів (дуетів, ансамблів малих форм), так і солістів, співаків, інструменталістів. Є студенти, котрі вміють керувати співом, грою на інструментах, так звані диригенти, вони також можуть брати участь у конкурсі. З групи обирають спеціальне журі, яке оцінює і коментує якість виконання музики. Воно роз’яснює критерії оцінювання: гарний ансамбль (ритмічний, тембровий та ін.), чітка дикція, виразність виконання, оригінальність аранжування, імпровізація. На цих заняттях виконавці знову зазнають радості творчості, а їхні судді мають можливість проявити самостійність, вміння оцінити почуте та грамотно висловлювати свої судження. На урок-конкурс можуть бути подані і власні творчі роботи студентів, адже серед них є свої поети і композитори. У цьому разі критерії оцінювання поповнюються ще й відповідністю музики та літературного тексту. Дехто, створюючи свої пісні, виконує їх під власний акомпанемент (гітара, фортепіано).

5. Заняття “Подорож” можна проводити у різних варіантах. Іноді він вибудовується на відображенні в музиці картин природи. Наприклад, “Подорож морями й океанами” передбачає слухання музичних творів відповідної тематики, виконанням пісень про море... За основу заняття можна взяти факт з біографії того чи іншого композитора, що подорожував різними країнами. Студенти ніби разом з ним “вирушають у подорож” і слухають музику, яку створив композитор. Деякі заняття корисно присвятити виникненню та розвиткові певного музичного жанру – студенти “мандрують” різними епохами і країнами, слухаючи і виконуючи відповідні музичні твори.

6. *Заняття “Круглий стіл”* – це, як правило, слухання музики і бесіди про неї. Традиційне опитування на заняттях не дає бажаних результатів, оскільки для нього характерний деякий формалізм, що заважає формуванню в студентів власних думок про емоційний вплив музики. Сприйняття музики – складний і тонкий психологічний процес. Тому бесіда про музику має бути невимушеною, щоб створити умови для комфортного і неформального спілкування в аудиторії. Цьому сприятиме заняття “Круглий стіл”. Можливість висловитися кожному студентові стимулюється на заняттях такого типу не тільки завдяки довірливому тону викладача, а й навіть розміщенню столів (у формі кола), що дає змогу кожному бачити всіх. Під час бесіди студенти можуть звертатися безпосередньо до когось з присутніх, дивлячись на нього і називаючи його ім’я (на звичайних заняттях не прийнято спілкуватися таким способом). Ведучим “круглого столу” може бути хтось зі студентів. На таких заняттях можуть виникнути цікаві дискусії. У кінці заняття ведучий дякує учасникам “круглого столу” за бесіду. Таке заняття допоможе активізувати пасивних, байдужих студентів, а також виховати культуру спілкування.

7. *Заняття “Самопізнання”*. Не всі студенти, сприймаючи музику, “пропускають її крізь себе”, а сутність художнього пізнання мистецтва полягає саме у виникненні цілком особистого ставлення до нього. Важливо, щоб з приводу музики, яка прозвучала, у студентів з’явилися власні думки. Однак з різних причин деякі з них не можуть музиканти затрудняються (чи соромляться) розповісти про враження від почутої музики. Тому доцільно запропонувати їм зробити це письмово. Піддаючи аналізу думки і почуття від прослуханої музики, студент пізнає себе, свої можливості. Процес самопізнання може відбуватися на різних аудиторних чи позааудиторних заняттях. Заняття самопізнання дають ефективні результати в тих групах, де у студентів відсутній достатній досвід сприйняття музики. Спостерігаючи за своїми студентами, викладач визначає, у яких групах письмові роботи можна проводити рідше, пропонуючи студентам свої думки й почуття висловити усно.

8. *Заняття “Захист”* можна проводити так: в аудиторії звучить незнайомий музичний твір, і комусь із студентів пропонується висловити своє враження від почутої музики. У ньому може бути виражене як розуміння об’єктивних характеристик музики (жанр, форма, стиль...), так і індивідуальне сприйняття художніх образів (своєрідна програма твору). За узгодженням з групою призначаються два “опоненти”, що ставлять до студента запитання, а можливо, і вступають з ним у дискусію. Коректність запропонованих запитань, ерудицію того, хто відповідає, і його “опонентів” оцінює “вчена рада”. Такий “Захист” є імпровізованим і проводиться в тих групах, де студенти вже досягли достатнього рівня музичного та загальнокультурного розвитку. В групах першокурсників подібні заняття слід проводити тільки після самостійної домашньої підготовки студентів. Ця форма – своєрідна підготовка до майбутнього захисту дипломних робіт.

9. *Заняття “Картинна галерея”* має різні варіанти. Наприклад, під час звучання незнайомого музичного твору студентам пропонується розглянути репродукції 2-х – 3-х картин і вибрати ту, яка, на їх думку, найбільше відповідає музиці. Потім вони аргументують свій вибір. Викладач прагне, щоб студенти

усвідомили, що в пошуках аналогій важливіший не стільки зовнішній зв'язок (коли збігаються образи, сюжети), скільки внутрішній, тобто подібність емоційного настрою. Розглядаючи репродукцію однієї з картин, студенти пригадують найбільш схожі до неї музичні твори. Такі завдання допоможуть розвинути музичну пам'ять, внутрішній слух. Викладач прагне передбачити, які твори назвуть студенти. Після їх слухання проводиться бесіда, у якій студенти аргументують свої судження. Якщо вони не можуть назвати відповідні музичні аналогії, педагог пропонує два-три твори. Порівнюючи їх, кожен вибирає найбільш підходящий. В основі подібних занять – синтез музики та образотворчого мистецтва. При цьому викладачеві не слід нав'язувати власні асоціації. Доцільно підвести майбутніх учителів музики до розуміння багатозначності творів мистецтва та суб'єктивності їх сприйняття. Такі заняття сприяють вихованню культури емоцій, розширенню світогляду, глибшому сприйняттю мистецтва.

10. *Заняття “КВК”* доцільно проводити під Новий рік або присвятити до 1 квітня. Проводити його слід за зразком телевізійного КВК – з командами учасників, ведучим, журі. Для студентів цікавими є всі традиційні етапи КВК: розминка, виїзний конкурс, конкурс творчих праць (тут – конкурс композиторів-початківців), конкурс капітанів, домашнє завдання. Для виїзного конкурсу може бути дібрана різна тематика, наприклад, музичні огляди “По рідному місту”, “Музика в нашій душі”, “Музика моєї вулиці”, “Без пісні нам ніяк не можна”. Для підготовки до КВД збирається спеціальний оргкомітет, що розробляє зміст завдань. Бажано, щоб склад журі постійно змінювався. У складі журі може бути і викладач, і студенти. Викладач музичних дисциплін як член журі тактовно висловлює свою думку, пам'ятаючи про виховання естетичного смаку учасників гри. Вони повинні знати, що примітив і вульгарність у музичному оформленні, одязі, манері говорити будуть належно “оцінені”.

11. *Заняття “Імпровізація”*. За своїм змістом подібні заняття найбільш складні. Вони полягають у тому, що викладач вокальних та хорових дисциплін пропонує створити зі студентів групи спонтанний хор або оркестр. Кожному учаснику відводиться певна роль: співати партію сопрано чи альту, побічну партію або грати на відповідному інструменті свою власну імпровізовану мелодію на задану тему. Кожен учасник такого “хору” чи “оркестру” відчуває відповідальність за якість виконання колективу в цілому і тому не має права помилятися чи зупинитися. Імпровізація – це один з видів виконання музичного твору без попередньої підготовки. Це самореалізація, експромт, фантазія студента, без чого неможлива його подальша робота в школі. Для імпровізації музичної потрібна неабияка самопідготовка як музична, технічна, так і філософська.

Нестандартна типологія аудиторних та позааудиторних практичних занять, порівняно до традиційної, більш різноманітна, пов'язана з численними асоціаціями, наповнена різними емоціями. Вона допомагає створити позитивну мотивацію навчальної діяльності, що надзвичайно важливо в роботі зі студентами музичних факультетів.

Подібні заняття – це своєрідна репетиція креативних концепцій уроків музики, які в майбутньому можуть проводити студенти, випробувавши їх на власному досвіді.

Заняття, проведені нетрадиційно, стимулюють самостійність, творчість майбутніх учителів музики, створюють сприятливі умови для самоаналізу, самооцінки (Як я виглядав на фоні інших? Як я володію інструментом, голосом? На скільки я артистичний? Як мене сприймає аудиторія? Чи достатній багаж з музикознавства я маю? тощо). Сповнені яскравих вражень, невимушеного спілкування, демократичні за своєю суттю, такі заняття допоможуть зацікавити студентів, сприяти подальшому самовдосконаленню, будуть спонукати до самоосвіти.

Отже, вища школа має створювати умови для формування самостійності студентів. Для якісної підготовки майбутнього вчителя музики до його роботи у школі буде корисним цикл нестандартних практичних занять, що сприяють формуванню його самостійності, спонукають до самооцінки, самоактуалізації, самоорганізації, самовдосконалення та самостійного підвищення рівня виконавської майстерності. І це завдання не лише і не стільки змісту освіти, скільки креативного підходу до використання технологій навчання.

Література

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: Кн. для учителя / Л.Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Арчажникова Л.Г. Подготовка будущего учителя музыки / Л.Г. Арчажникова. // Советская педагогика. – 1980. – № 7.
3. Методика музичного виховання для педучилищ // Музика в школі. – Вип. 1, 7, 8, 10.
4. Малихін О.В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: монографія / О.В. Малихін. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. – 307 с.

ШКВАРІНА Т.М.

МЕТОДОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Навчання іноземних мов (далі – ІМ) набуває пріоритетного значення серед перспективних завдань освіти III тисячоліття. Світова економічна інтеграція, всесвітні міграційні процеси, зближення освітніх систем, перехід від індустріальних до інформаційних технологій у виробництві – чинники, які вимагають від суб'єктів суспільних відносин практичного володіння не однією, а двома, інколи трьома іноземними мовами. В.Г. Кремінь наголошує на необхідності мовного прориву в Україні в оволодінні як рідною, так і іноземними мовами громадянами України, для чого існує відповідна науково-правова база (Конституція України, Закони про освіту, педагогічні концепції тощо) [4]. Однак, незважаючи на ряд реформ у галузі навчання іноземних мов (запровадження вивчення ІМ з 2-го класу загальноосвітньої школи, створення нових навчально-методичних комплексів з ІМ, запровадження нової програми навчання ІМ у загальноосвітній школі), актуальною залишається проблема забезпечення системи освіти висококваліфікованими вчителями ІМ, готовими до роботи в різних ланках освіти, зокрема у системі дошкільної освіти.

Проблемі підготовки сучасних вчителів ІМ присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців (О.Б. Бігич, І.Л. Бім, Н.Д. Гальскова, І.О. Зимня,